

NEZAPOSLENOST U SAVREMENOM DRUŠTVU: SREDIŠNJI DRUŠTVENO- EKONOMSKI PROBLEM

Apstrakt: U radu se analizira nezaposlenost kao središnji društveno-ekonomski problem u savremenom društvu. Ona ima dalekosežne posljedice na pojedince, na privredu i na društvo u cjelini (nemanje prihoda, siromaštvo, gubitak profesionalnih i socijalnih vještina, neiskorišćenost ljudskih resursa, narušavanje socijalne stabilnosti i sl.). Od 70-tih godina prošlog vijeka određene promjene u razvijenim društvima (prelazak na postindustrijsku ekonomiju, globalizacija i velike demografske promjene) uticale su na tržište rada i na povećanje nezaposlenosti (brz rast uslužnih djelatnosti, rast informacionih tehnologija, velika pokretljivost kapitala, povećanje starog stanovništva i sl.). Smanjivanjem globalnih privrednih aktivnosti koje je prouzrokovala ekonomska kriza iz 2007. godine, došlo je do rasta nezaposlenosti, a što je prouzrokovalo i socijalne posljedice (smanjenje kvaliteta života pojedinaca i zajednica, sužavanje mogućnosti za zadovoljavanje različitih potreba građana, slabljenje socijalne kohezije i sl.). Da li se s rizikom nezaposlenosti suočavaju sve kategorije stanovništva u savremenom društvu? Koji su načini za prevazilaženje ovog problema?

Ključne riječi: nezaposlenost, tržište rada, savremeno društvo, socijalna distribucija nezaposlenosti.

Uvod i problem

Nezaposlenost predstavlja jedan od središnjih društveno-ekonomskih problema - odražava društvene odnose u jednoj državi, nerazvijenost privrede u cjelini i sl. Pojam nezaposlenosti se javlja, tek krajem 19. vijeka s nastankom masovnog plaćenog rada i smatra se posljedicom individualnog odnosa prema radu. Od 20. vijeka ona se počinje shvatati kao ekonomska pojava – posljedica disfunkcije tržišta rada, i tretira se kao jedan od brojnih socijalnih rizika (bolest, starost, invalidnost i sl.). Nezaposlenost može biti posljedica društveno-ekonomskih promjena i kriza (promjena sistema društvenih odnosa, privredna kriza i sl.), prirodnih katastrofa (poplave, zemljotresi i sl.), ali i individualnog odnosa prema radu (nemanje želje za uključivanje u proces rada, otpuštanje s posla usljed propusta individualne odgovornosti na radu i sl.). Nemanje zaposlenja i otežan ulazak na tržište rada predstavljaju veliki problem, koji ima dalekosežne posljedice za pojedince, za privredu i za

društvo u cjelini – gubljenje profesionalnih i socijalnih vještina, suočavanje sa siromaštvom, pojavu socio-patološkog ponašanja (kriminal, alkoholizam, narkomanija i sl.) i prijetnju od socijalnog isključivanja. U razvijenim zemljama se od 70 – tih godina 20. vijeka izdvajaju tri bitna činioca koja su uticala na tržište rada i odnos prema nezaposlenosti: prelazak na postindustrijsku ekonomiju, globalizacija i velike demografske promjene. Ovdje, svakako, moramo dodati aktuelnu svjetsku ekonomsku krizu, kao značajan uzrok smanjivanja globalnih privrednih aktivnosti, rasta nezaposlenosti, siromaštva zaposlenih, porasta neformalne zaposlenosti (naročito u tranzicijskim zemljama Istočne Evrope i Centralne Azije), smanjenja perspektive mladih na tržištu rada i sl. Sve ovo je izazvalo negativne promjene i posljedice u socijalnoj sferi društva: smanjenje kvaliteta života pojedinaca i zajednica, sužavanje mogućnosti za zadovoljavanje različitih potreba građana (kulturnih, obrazovnih, zdravstvenih i sl.), slabljenje socijalne kohezije, pogoršavanje izuzetno teškog položaja ranjivih grupa stanovništva (stari, bolesni, siromašni, nezaposleni pojedinci i njihove porodice i sl.), sužavanje prostora za ostvarenje socijalnih i ekonomskih prava i sl.¹ Siromaštvo i nezaposlenost su prethodili razmiricama u nekim dijelovima svijeta (na primjer, Libija, Egipat i sl.).

Pojam, uzroci i oblici nezaposlenosti

Pojam nezaposlenost dovodi se u vezu s nastankom masovnog plaćenog rada² krajem 19. vijeka, da bi konačno preovladao u razvijenim zemljama u 20. vijeku. Različite kategorije stanovništva s margina društva (pauperi, prosjaci i skitnice), smatrane su ličnim krivcem za svoj nepovoljan položaj i prema njima su preduzimane različite represivne mjere. Uporedo s razvojem najamnog rada, krajem 19. i početkom 20. vijeka, odvijala se diferencijacija unutar ove populacije, a nezaposlenost se počinje tretirati, ne kao posljedica individualnog ponašanja – neaktivnosti, već kao posljedica disfunkcije tržišta rada. U statistikama Sjedinjenih Američkih Država se kategorija nezaposleni koristi od 1878. godine, a u Francuskoj od 1896. godine. Tokom prethodnog vijeka nezaposlenost se shvata kao pojava uzrokovana ekonomskim činiocima, dovodi se u istu ravan s klasičnim socijalnim rizicima

¹ URGENTNI FOND – podrška projektima za ublažavane socijalnih posledica ekonomske krize, <http://www.fosserbia.org/programs/program.php?id=1312> [30/09/2013.]

² Francuski termin *salariat* označava plaćeni rad, podređenost poslodavcu, poštovanje radnih normi, ali i socijalnu zaštitu radnika putem socijalnog osiguranja.

(bolest, starost, invalidnost), te je stavljena u središte javne politike i sistema socijalne sigurnosti.³

Za dio radno sposobnih članova društva kažemo da se nalaze u stanju nezaposlenosti kada nisu u mogućnosti da se zaposle u skladu sa svojim sposobnostima, vještinama i kvalifikacijama, te da u skladu s tim za obavljene posao prime adekvatnu novčanu naknadu.⁴ Pojmom nezaposlenost se, prema Međunarodnoj organizaciji rada (ILO)⁵, obuhvataju osobe bez posla i bez prihoda po osnovu obavljanja posla u određenom posmatranom periodu, a aktivno su tražile zaposlenje na društveno predviđeni način⁶, i sposobne su (i spremne su) da prihvate posao koji im bude ponuđen (raspoložive su za rad). Takođe, nezaposlenim osobama smatraju se i osobe s djelimičnim zaposlenjem (njihova radna snaga nije u potpunosti iskorišćena), kao i one koje ne rade puno radno vrijeme i ne ostvaruju primanja za normalnu egzistenciju. U savremenom društvu određeni broj osoba koje žele da rade i koje su radno sposobne odustale su od aktivnog traženja posla, jer smatraju da za njih ne postoji mogućnost da pronađu posao (nemaju potrebne kvalifikacije, premladi su, prestari su i sl.). Ovaj dio stanovništva predstavlja neiskorišćene radne resurs - to su najčešće mladi, žene i starije osobe.⁷

Nezaposlenost može biti posljedica promjena i kriza u društvu (ratovi, prelazak iz jednog u drugi sistem društveno-ekonomskih odnosa i sl.), ekonomskih promjena i kriza (opšta ekonomska kriza, promjene u strukturi same privrede, propast preduzeća i sl.), individualnog ponašanja (neodgovornost, nedisciplina na radu i sl.), kao i posljedica prirodnih katastrofa (poplave, zemljotresi i sl.).⁸ Savremeni makroekonomski teoretičari izdvajaju dva osnovna oblika nezaposlenosti: *frikciona* i *strukturna* nezaposlenost. Frikciona nezaposlenost predstavlja pojavu kratkog trajanja, izazvanu prolaznim mijenjanjem posla

³ Vlado Puljiz i dr., *Socijalna politika: Povijest, sustavi, pojmovnik*, Pravni fakultet, Zagreb, 2005, str. 240.

⁴ Ivan Šijaković i Dragana Vilić, *Sociologija za ekonomiste*, Ekonomski fakultet, Banja Luka, 2013, str. 177.

⁵ Međunarodna organizacija rada (ILO) - specijalizovana agencija UN, osnovana 1919. godine s ciljem promocije socijalne pravde i prava radnika. MOR formuliše međunarodne standarde rada (sloboda udruživanja, pravo na organiziranje i kolektivno pregovaranje, zabranu prisilnog rada, jednake mogućnosti jednak tretman i sl.) u obliku konvencija i preporuka koje potom ratificiraju države, definiše i statističke standarde u području rada i nezaposlenosti.

⁶ Traženje zaposlenja, prema međunarodnim standardima, podrazumijeva preduzimanje određenih koraka u tačno određenom vremenskom periodu u cilju pronalaženja plaćenog zaposlenja ili samozapošljavanja: registrovanje u državnoj ili privatnoj službi za zapošljavanje, molbu upućenu poslodavcu, davanje oglasa i javljanje na novinske oglase i konkurse, traženje zemljišta, prostora, opreme ili mašina za osnivanje sopstvenog preduzeća, traženje pomoći prijatelja i rođaka i sl. Ralf Hussmanns, Farhad Mehran & Vijay Verma (1990.) *Surveys of economically active population, employment, unemployment and underemployment: An ILO manual on concepts and methods*, ILO, Geneva, p. 97 – 105.

⁷ Ivan Šijaković i Dragana Vilić, *Sociologija za ekonomiste*, Ekonomski fakultet, Banja Luka, 2013, str. 176.

⁸ *Isto*.

(otpuštanje zaposlenih iz pojedinih organizacija radi prilagođavanja obima njihove djelatnosti promjenjivim zahtjevima tržišta) i ne prelazi 3% ukupne radne snage. *Strukturalna* nezaposlenost predstavlja dugotrajnu pojavu, koja nastaje usljed određenih tehnoloških i drugih strukturalnih promjena koje utiču na poslovanje određenih djelatnosti u cjelini ili na ekonomsku situaciju čitavih regiona (i zemalja u međunarodnoj razmjeni). Razvoj novih informatičkih i drugih tehnologija u razvijenim zemljama omogućio je rast ekonomske moći s manjim ulaganjem u radnu snagu, što je imalo za posljedicu masovno i trajno isključivanje ljudi iz procesa rada. Kao oblici nezaposlenosti mogu se izdvojiti još: ciklična i sezonska nezaposlenost. *Ciklična* nezaposlenost postoji kada je broj lica koja traže posao veći u odnosu na broj upražnjenih radnih mjesta. *Sezonska* nezaposlenost se javlja u djelatnostima u kojima se obim proizvodnje vezuje za određene vremenske prilike i godišnja doba (poljoprivreda, građevinarstvo, turizam i sl.).⁹

Međunarodni standardi za mjerenje nezaposlenosti utvrđeni su krajem 19. vijeka, što je omogućilo provođenje istraživanja u vezi sa ovim društveno-ekonomskim problemom. Postoje tri izvora na osnovu kojih se vrši mjerenje nezaposlenosti: ankete radne snage na uzorku domaćinstva, statistike službi socijalnog osiguranja i evidencije službi za zapošljavanje. Službene procjene nezaposlenosti obično se zasnivaju na kombinaciji podataka iz jednog ili svih pomenutih izvora.¹⁰

Društveno – ekonomski uzroci i posljedice nezaposlenosti u savremenom društvu

Obavljanje dohodovnog rada jeste osnova za ostvarenje prihoda za normalan život i održavanje egzistencije pojedinaca i društva, za sticanje ekonomske nezavisnosti i socijalnog uključivanja (važan element društvene sigurnosti, osjećaja napretka i profesionalnog identiteta,¹¹ socijalne stabilnosti, smisla i kvaliteta života, socijalnog statusa usljed konteksta

⁹ Silvano Bolčić, *Nezaposlenost, Sociološki rečnik*, prir. Aljoša Mimica i Marija Bogdanović, Zavod za udžbenike, Beograd, 2007, str. 364.

¹⁰ Francusko Visoko vijeće za rad prvo je pokrenulo pitanje istraživanja nezaposlenosti. Predstavnik Francuske je na zasjedanju Međunarodnog statističkog instituta u Bernu 1895. godine predložio da se organizuje međunarodna statistika nezaposlenosti. Od tog perioda međunarodni standardi za mjerenje nezaposlenosti su doživjeli brojne promjene - aktivnosti na utvrđivanju standarda su se nastavile na međunarodnim konferencijama statističara rada (prva konferencija održana je 1919. godine, a šesta 1947. godine i označava početak savremenog perioda primjene međunarodnih standarda u statistici rada. Na 16. konferenciji održanoj 1998. godine revidirani su standardi u statistici rada.). Nada Kerovec, *Kako mjeriti nezaposlenost, Revija za socijalnu politiku*, Svezak, 6, Broj 3, 1999.

¹¹ Evropska strategija zapošljavanja urađena je na osnovu Ugovora EU iz Amsterdama potpisanog 1997. godine i evropskog samita o zapošljavanju iz decembra 1997. godine. Evropska unija koordinira nacionalne politike u području podsticanja zapošljavanja, putem modela otvorene koordinacije. Evropsko vijeće svake godine donosi zajedničke prioritete, koje svaka zemlja putem nacionalnih akcijskih planova uključuje u svoju politiku i praksu. Ove nacionalne akcijske planove zajednički analiziraju Evropska komisija i Evropsko vijeće i donose zajednički

zaposlenosti i pristupa socijalnim mrežama i informacijama na radnom mjestu i učestvovanja u društvu uopšte). Stoga, nemanje zaposlenja ima dalekosežne posljedice na život pojedinaca, njihovih porodica, privredu i društvo u cjelini: oskudicu materijalnih sredstava za egzistenciju, lišavanje osnovnih ljudskih prava, nemogućnost pristupa javnim službama, nemogućnost učestvovanja u životu zajednice i djelovanja u društvu sa osećajem ličnog dostojanstva, gubljenje profesionalnih i socijalnih vještina, socio-patološke pojave i bolesti (kriminal, alkoholizam, narkomanija, loše zdravstveno stanje i sl.). Osobe bez zaposlenja su osobe koje se, najčešće, nalaze u stanju socijalne potrebe.¹² Međutim, ovdje moramo imati u vidu da svi zaposleni nemaju zadovoljavajući materijalni standard (mogu biti siromašni usljed niskih primanja i velikih ličnih i porodičnih izdataka), kao i to da materijalni položaj nezaposlenog lica i njegove porodice može biti ponekad povoljniji, jednak ili nešto lošiji nego kad je imao zaposlenje što je rezultat socijalnih davanja za nezaposlene.¹³

Analiza rezultata

U Evropi se nezaposlenost naglo povećala nakon naftnog šoka s početka 70-ih godina 20. vijeka, i zadržala se na visokom nivou, s manjim oscilacijama, i u narednim decenijama. Kao glavni uzroci nezaposlenosti u ovom periodu percipirani su: životna dob nezaposlenih osoba (starije od 45 godina), nemanje adekvatnog radnog iskustva i obrazovanja i sl. Na tržište rada i odnos prema nezaposlenosti od sredine 70-ih godina 20. vijeka imala su uticaj tri činioca: prelaz na postindustrijsku ekonomiju u razvijenim zemljama (brz rast uslužnih djelatnosti, rast informacionih tehnologija, velika ulaganja u informacijsku ekonomiju, praćeno porastom nejednakosti dohotka, novom organizacijskom strukturom, povećanom fluktuacijom osoblja i visoko kvalifikovanom radnom snagom); globalizacija (izazvala veliku pokretljivost kapitala - međunarodni sporazumi o carinama, međunarodne trgovinske organizacije, formiranje novih privrednih zona u svijetu s niskim proizvodnim troškovima u koje se seli finansijski kapital, znatno slabljenje klasičnih kompetencije države-nacije i sl.) i velike promjene u demografskoj strukturi u svim razvijenim zemljama (značajno povećanje

izvještaj o zapošljavanju. Vlado Puljiz i dr., *Socijalna politika: Povijest, sustavi, pojmovnik*, Pravni fakultet, Zagreb, 2005, str. 433.

¹² Marie Jahoda, *Employment and unemployment. A social-psychological analysis*, Cambridge University Press, Cambridge, 1982.

¹³ Iz ovog razloga neki pojedinci radije ostaju nezaposleni i ne žele da obavljaju slabije plaćene poslove - tzv. zamka nezaposlenosti. Vlado Puljiz, i dr., *Socijalna politika: Povijest, sustavi, pojmovnik*, Pravni fakultet, Zagreb, 2005, str. 447 - 448.

starog stanovništva, smanjenje stope nataliteta).¹⁴ U Evropskoj uniji, osim u Holandiji i u Velikoj Britaniji, nezaposlenost je 90 – ih godina bila na visokom nivou (1998. godine prosječna stopa nezaposlenosti u EU - 10%)¹⁵. Uz ove prethodno pomenute činioce, treba dodati i svjetsku ekonomsku krizu - od 2007. godine nezaposlenost je u svijetu porasla za 28 miliona, a 39 miliona ljudi se povuklo s tržišta rada (odustalo od daljeg traženja posla). Broj radnika koji živi blizu ili ispod granice siromaštva je povećan (trenutno oko 397 miliona radnika živi u ekstremnom siromaštvu), a neformalna zaposlenost ponovo počinje da raste, naročito u tranzicijskim zemljama Istočne Evrope i Centralne Azije. Kriza je dramatično smanjila perspektive mladih na tržištu rada (u 2012. godini 12,6% mladih u svijetu je nezaposleno).¹⁶ Mjere štednje (uska usmjerenost na fiskalnu štednju), koje se preduzimaju, naročito, u privredno razvijenim zemljama, ne idu u prilog otvaranju novih radnih mesta. U zemljama u razvoju, stope nezaposlenosti su povećane i nadmašile su nivo iz perioda prije svjetske ekonomske krize.¹⁷ Iz sljedeće tabele možemo vidjeti stope nezaposlenosti u Evropskoj uniji (EU-27), izabranim zemljama (i SAD i Japan) u posmatranom periodu prije i poslije svjetske ekonomske krize:

Tabela 1. Stopa nezaposlenosti – EU-27 zemalja, Japan i SAD, 2001 – 2012 (%).

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU – 27	8.6	8.9	9.1	9.3	9.0	8.3	7.2	7.1	9.0	9.7	9.7	10.5
Evro zona	8.1	8.5	9.0	9.3	9.2	8.5	7.6	7.6	9.6	10.1	10.2	11.4
Belgija	6.6	7.5	8.2	8.4	8.5	8.3	7.5	7.0	7.9	8.3	7.2	7.6
Bugarska	19.5	18.2	13.7	12.1	10.1	9.0	6.9	5.6	6.8	10.3	11.3	12.3
Češka Republika	8.1	7.3	7.8	8.3	7.9	7.1	5.3	4.4	6.7	7.3	6.7	7.0
Danska	4.5	4.6	5.4	5.5	4.8	3.9	3.8	3.4	6.0	7.5	7.6	7.5
Njemačka	7.9	8.7	9.8	10.5	11.3	10.3	8.7	7.5	7.8	7.1	5.9	5.5
Estonija	12.6	10.3	10.1	9.7	7.9	5.9	4.6	5.5	13.8	16.9	12.5	10.2
Irska	3.9	4.5	4.6	4.5	4.4	4.5	4.7	6.4	12.0	13.9	14.7	14.7
Grčka	10.7	10.3	9.7	10.5	9.9	8.9	8.3	7.7	9.5	12.6	17.7	24.3
Španija	10.5	11.4	11.4	10.4	9.2	8.5	8.3	11.3	18.0	20.1	21.7	25.0
Francuska	8.2	8.3	8.9	9.3	9.3	9.2	8.4	7.8	9.5	9.7	9.6	10.2
Italija	9.0	8.5	8.4	8.0	7.7	6.8	6.1	6.7	7.8	8.4	8.4	10.7
Kipar	3.9	3.5	4.1	4.6	5.3	4.6	3.9	3.7	5.4	6.3	7.9	11.9
Letonija	12.9	12.8	11.3	11.2	9.6	7.3	6.5	8.0	18.2	19.8	16.2	14.9
Litvanija	17.4	13.8	12.4	11.3	8.0	5.2	3.8	5.3	13.6	18.0	15.3	13.3

¹⁴ Vlado Puljiz i dr., *Socijalna politika: Povijest, sustavi, pojmovnik*, Pravni fakultet, Zagreb, 2005, str. 260.

¹⁵ Puna zaposlenost označava stanje na tržištu rada kada je svaki pojedinac koji želi da radi u mogućnosti da pronađe određeni posao (postoji više slobodnih radnih mjesta nego pojedinaca koji traže posao). Ako je stopa nezaposlenosti manja od 5%, smatra se da je ostvarena puna zaposlenost. Ona predstavlja osnovni cilj politike tržišta rada. Vlado Puljiz i dr., *Socijalna politika: Povijest, sustavi, pojmovnik*, Pravni fakultet, Zagreb, 2005, str. 444 – 445.

¹⁶ International Labour Organizations (ILO), *Global Employment Trends 2013*. 22/01/2013. <http://www.ilo.org> [23/01/2013.]

¹⁷ Ivan Šijaković i Dragana Vilić, *Sociologija za ekonomiste*, Ekonomski fakultet, Banja Luka, 2013, str. 179 – 180.

Luksemburg	1.9	2.6	3.8	5.0	4.6	4.6	4.2	4.9	5.1	4.6	4.8	5.1
Mađarska	5.6	5.6	5.8	6.1	7.2	7.5	7.4	7.8	10.0	11.2	10.9	10.9
Malta	7.6	7.4	7.7	7.2	7.3	6.9	6.5	6.0	6.9	6.9	6.5	6.4
Holandija	2.5	3.1	4.2	5.1	5.3	4.4	3.6	3.1	3.7	4.5	4.4	5.3
Austrija	3.6	4.2	4.3	4.9	5.2	4.8	4.4	3.8	4.9	4.4	4.2	4.3
Poljska	18.3	20.0	19.8	19.1	17.9	13.9	9.6	7.1	8.1	9.7	9.7	10.1
Portugal	4.6	5.7	7.1	7.5	8.6	8.6	8.9	8.5	10.6	12.0	12.9	15.9
Rumunija	6.6	7.5	6.8	8.0	7.2	7.3	6.4	5.8	6.9	7.3	7.4	7.0
Slovenija	6.2	6.3	6.7	6.3	6.5	6.0	4.9	4.4	5.9	7.3	8.2	8.9
Slovačka	19.5	18.8	17.7	18.4	16.4	13.5	11.2	9.6	12.1	14.5	13.6	14.0
Finska	9.1	9.1	9.0	8.8	8.4	7.7	6.9	6.4	8.2	8.4	7.8	7.7
Švedska	5.8	6.0	6.6	7.4	7.7	7.1	6.1	6.2	8.3	8.6	7.8	8.0
Velika Britanija	5.0	5.1	5.0	4.7	4.8	5.4	5.3	5.6	7.6	7.8	8.0	7.9
Island			3.3	3.1	2.6	2.9	2.3	3.0	7.2	7.6	7.1	6.0
Norveška	3.4	3.7	4.2	4.3	4.5	3.4	2.5	2.5	3.2	3.6	3.3	3.2
Hrvatska		14.8	14.2	13.7	12.7	11.2	9.0	8.4	9.1	11.8	13.5	15.9
Turska					9.2	8.7	8.8	9.7	12.5	10.7	8.8	8.1
Japan	5.0	5.4	5.3	4.7	4.4	4.1	3.9	4.0	5.1	5.1	4.6	4.3
SAD	4.8	5.8	6.0	5.5	5.1	4.6	4.6	5.8	9.3	9.6	8.9	8.1

Izvor: Eurostat, Unemployment rate, 2001-2012 (%). png, Total, last update: 27/06/2013, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Unemployment_rate,_2001-2012_%28%25%29.png&filetimestamp=20130627102805 [04/10/2013.]

Kao što se može vidjeti iz Tabele 1, sve evropske zemlje se ne suočavaju na isti način s privrednim i socijalnim krizama - razlike postaju sve izraženije između sjevernih (u 2012. godini - Norveška 3,2%, Holandija 5,3%, Belgija 7,6%, Švedska 8,0%) i južnih (naročito, Španija 25,0% i Grčka 24,3%) država-članica. Međutim, mora se imati u vidu da je stopa nezaposlenosti u južnim zemljama bila veća i prije pojave svjetske ekonomske krize, nego u sjevernim zemljama. Ovo se može objasniti činjenicom da su se s krizom, logično, lakše suočile razvijene zemlje sjevera Evrope, jer se njihov privredni razvoj zasnivao na bogatstvu prirodnih resursa (na primjer, nafta u Norveškoj), kulturnim karakteristikama koje su podsticale ekonomski razvoj i preduzetništvo, razvijenim informacionim tehnologijama, obrazovnom sistemu usklađenom s potrebama tržišta rada i sl. Stopa nezaposlenosti u evrozoni iznosila je u 2012. godini 11,4% (Tabela 1), a u 2013. godini 11,0%.¹⁸ Smanjene privredne aktivnosti rezultiraju otpuštanjem radnika (u automobilskoj industriji, u državnoj službi, u obrazovnim institucijama i sl.), otežanom pronalasku zaposlenja, smanjenju prihoda zaposlenih, neprestanim rastom rizika siromaštva (naročito među mladim osobama, nezaposlenim ženama i samohranim majkama). Socijalni sistemi u mnogim državama zbog nedostatka sredstava (pada prihoda od poreza i porast stope socijalnih davanja), nisu uspjeli da zaštite prihode domaćinstva od posljedica krize. U mnogim zemljama imamo udruženo više činioca: (neprestan) rast nezaposlenosti, pad prihoda od poreza, pad obima investicija, te

¹⁸ Eurostat, *Unemployment rate by sex and age groups - monthly average, %* [une_rt_m], Total, last update: 24/09/2013, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do?switchdimensions=true> [26/09/2013.]

pad obima privrednih aktivnosti, a što se u cjelini odražava na pad životnog standarda građana.¹⁹ Takođe, neiskorišćavanjem ljudskih resursa usporava se privredni rast, a sve to otvara prostor za izrabljivanje i zloupotrebu ljudskih resursa (prisilni rad).²⁰

Iako se s rizikom nezaposlenosti danas suočavaju sve kategorije stanovništva – nijedna nema izvjesnu ekonomsku i socijalnu sigurnost²¹, ipak u svim kategorijama stanovništva nezaposlenost nije jednako zastupljena, tj. možemo govoriti o socijalnoj distribuciji nezaposlenosti (prema dobi, obrazovanju, rodu, etnicitetu i sl.).²²

U savremenom društvu mladi ljudi se nalaze u veoma nepovoljnom položaju. Nezaposlenost i otežan ulazak mladih na tržište rada, predstavlja veliki problem, koji ima dalekosežne posljedice za pojedince, za privredu i za društvo u cjelini – gubljenje profesionalnih i socijalnih vještina, suočavanje sa siromaštvom, otežano osamostaljivanje, pojavu socio-patološkog ponašanja (kriminal, alkoholizam, narkomanija i sl.) i prijetnju od socijalnog isključivanja.²³ U prvim decenijama 21. vijeka produžen je period od završetka školovanja do dobijanja zaposlenja i mnogo je složeniji nego u prethodnom periodu. Nezaposlenost mladih u svijetu u 2012. godini iznosila je 12,6%²⁴, što je cijeli procenat iznad

¹⁹ Ipak, u 2012. godini u Njemačkoj, Francuskoj i Poljskoj zabilježen je porast prihoda domaćinstva. Evropska komisija je predložila određene aktivnosti kako bi se prevazišle razlike između sjevera i juga EU: preduzimanje kvalifikacijskih mjera, reforma tržišta rada, korekcija socijalnih sistema i smanjivanje (minimalne) plate. SEEBiz - Deutsche Welle, *Nezaposlenost na jugu EU sve veća, novca za socijalne programe nema*, 09.01.2013. <http://www.seebiz.eu> [23.01.2013.]

²⁰ Prema izvještaju Međunarodne organizacije rada (juni 2012. godine), u svijetu je 21 milion ljudi na prisilnom radu – 56% u području Azije i Pacifika, u Africi 18%, u Latinskoj Americi 9%. Oblasti u kojima se radnici najviše eksploatišu su: poljoprivreda, domaćinstva, zanati i građevinarstvo (ukupno 68%), seksualna eksploatacija (22%) i prisilan rad u državnim ustanovama - vojne ili paravojne snage, zatvori i sl. (10%). Maloljetna lica su u starosnoj strukturi eksploatisanih radnika zastupljena sa 26%. Broj radnika na prisilnom radu u EU i privredno razvijenim zemljama iznosi 7%, u zemljama Srednje i jugoistočne Evrope oko 7%, na Bliskom Istoku 3%. Eksploatacija radnika vrši se u većem broju u mjestu življenja, a 44% u inostranstvu (najčešće se radi o seksualnoj eksploataciji) ili je raseljeno u domovini. International Labour Organization, 03/06/2012, <http://www.ilo.org> [23.01.2013.]

²¹ Ulrich Bek, *Rizično društvo. U susret novoj moderni*, Filip Višnjić, Beograd, 2001, str. 155.

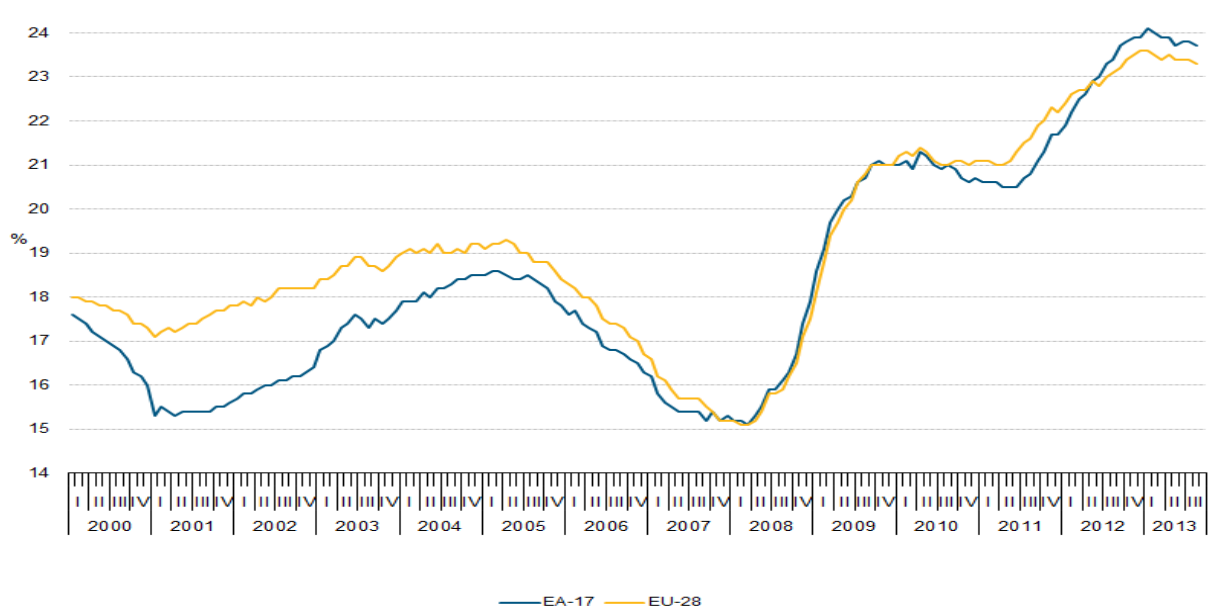
²² Polna struktura nezaposlenosti predstavlja učešće nezaposlenih žena i muškaraca u ukupnoj stopi nezaposlenosti. Nezaposlenost se takođe prati prema starosnoj dobi u životnom intervalu koji je zakonski propisan kao period radne sposobnosti (najčešće od 15 do 65 godina). Dosadašnja istraživanja pokazuju da je stopa nezaposlenosti obično viša među pripadnicima etničkih manjina. Michael Haralambos i Martin Holborn, *Sociologija – Teme i perspektive*, Golden marketing, Zagreb, 2002.

²³ Prvi čovjek ILO Guy Ryder je, u intervjuu bečkom dnevniku *Die Presse* u julu 2013. godine, iznio stav da još dugo vremena neće biti dovoljno radnih mjesta, a dužina trajanja ove situacije zavisice od toga šta će se preduzeti u vezi s tim. Poručio je da "nema prečice za izlazak iz krize" i da problem nezaposlenosti 5 miliona mladih u Evropi nije dovoljno rješavati samo novcem, a strukturne reforme mogu biti samo dio rješenja. Evropska unija će investirati šest milijardi evra u cilju zapošljavanja. U Evropi je svaki četvrti mladi bez posla, što ukazuje da imamo jednu 'izgubljenu generaciju'. Prema njegovom mišljenju, mladi koji poslije završetka obrazovanja čekaju na posao duže od pola godine, posljedice toga osjećaju čitav život: "Oni žive kraće, bolesniji su i zarađuju manje". Index.hr, *Nezaposlenost kao sudbina*, 23/07/2013, <http://www.h-alter.org/> [30/09/2013.]

²⁴ International Labour Organizations (ILO), *Global Employment Trends 2013*. 22/01/2013. <http://www.ilo.org> [23/01/2013.]

nivoa ostvarenog tokom 2007. godine. Uz ovo, i loši uslovi u kojima mladi rade stvaraju velike socijalne i ekonomske troškove.²⁵ Stopa nezaposlenosti mladih, koja je u svim zemljama Evropske unije izuzetno povećana od početka aktuelne ekonomske krize, može se vidjeti iz Grafikona 1.

Grafikon 1. Stopa nezaposlenosti mladih, EU-28 zemalja, januar 2000 – avgust 2013.

Izvor: Eurostat, Youth unemployment rates, EU-28 and EA-17, seasonally adjusted, January 2000 - August 2013.png, 1/10/2013, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Youth_unemployment_rates,_EU-28_and_EA-17,_seasonally_adjusted,_January_2000_-August_2013.png&filetimestamp=20131001065856 [04/10/2013.]

Nezaposlenost mladih u Evropskoj Uniji (EU – 28) u julu 2013. godine dostigla je alarmantan nivo i iznosi 23,4% (Grafikon 1). Kao što smo vidjeli, kada je riječ o nezaposlenosti svih kategorija stanovništva u okviru radne snage, postoje veliki razlike između država članica Evropske unije (najviša nezaposlenost je u području Mediterana). Ipak, pozicija mladih u pogledu pronalaska zaposlenja je najpovoljnija u Austriji, Njemačkoj i Holandiji, to jest u ovim zemljama su veoma niske stope nezaposlenosti mladih – kreću se u rasponu od 7 do 9%. Ovo se može objasniti i činjenicom da u ovim zemljama postoji povezanost školovanja i posla, tj. učenici i studenti imaju priliku da stiču iskustvo radne prakse još u toku obrazovnog procesa, pa je „prelazak“ mladih od škole do posla olakšan i sigurniji. Ipak, sve vlade zemalja-članica EU su u središte svojih politika postavile kao imperativ nove i bolje načine upravljanja privredom EU (Evrope 2020.), kako bi se stvorile

²⁵ International Labour Organizations (ILO), *Global trends for youth 2012*, International Labour Organisation, Geneva, 2012, p. 12.

moćnosti za otvaranje novih radnih mjesta, naročito za mlade, i jaćanje socijalne kohezije.²⁶

U izvještaju *Međunarodne organizacije rada* i organizacije Ujedinjenih nacija *Žene* objavljenom u decembru 2012. godine, izneseno je da nezaposlenost više pogađa žene nego muškarce (13 miliona radnih mjesta na kojim su bile zaposlene žene uništeno je od početka krize), najviše žene u zemljama u razvoju, a u razvijenim zemljama broj žena zaposlenih u industriji smanjen je za 50%. U 2012. godini najviše žena u svijetu bilo je zaposleno u uslužnim djelatnostima (50%), zatim u poljoprivredi (30%), te u industriji (16%). Prema Međunarodnoj organizaciji rada, da bi žene bolje iskoristile svoj privredni/radni potencijal, neophodno je da vlade zemalja unaprijede infrastrukturu koja će im omogućiti smanjenje njihovih obaveza u porodičnom domaćinstvu (održanje egzistencije domaćinstva i staranje o djeci).²⁷ Procentualna zastupljenost nezaposlenih prema polu, godinama starosti i vremenskom periodu čekanja na zaposlenje (12 i više mjeseci) u zemljama Evropske Unije (EU – 27) u posmatranom periodu može se vidjeti iz sljedeće tabele:

Tabela 2. Stopa nezaposlenosti (prema polu, godinama i stopa dugotrajne nezaposlenosti) EU-27, 2003–2012 (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Muškarci	8.5	8.6	8.4	7.6	6.6	6.6	9.1	9.7	9.6	10.4
Žene	9.9	10.1	9.8	9.0	7.9	7.6	8.9	9.6	9.8	10.5
Manje od 25 godina	18.5	19.0	18.8	17.5	15.7	15.8	20.1	21.1	21.4	22.8
Između 25 i 74 godine	7.8	7.9	7.7	7.1	6.1	6.0	7.6	8.3	8.3	9.1
Stope dugotrajne nezaposlenosti	4.2	4.3	4.1	3.7	3.1	2.6	3.0	3.9	4.1	4.6
Muškarci	3.8	3.9	3.8	3.5	2.9	2.4	2.9	3.9	4.2	4.6
Žene	4.6	4.7	4.5	4.1	3.4	2.8	3.1	3.8	4.1	4.6
Stope veoma dugotrajne nezaposlenosti	2.4	2.5	2.4	2.2	1.8	1.5	1.5	1.8	2.2	2.5

Izvor: Eurostat, Unemployment rate, 2003-2012 (%), 17/04/2013, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Unemployment_rate,_EU-27,_2003-2012_%28%25%29._png&filetimestamp=20130417134223 [04/10/2013.]

²⁶ „Politike Europske unije, poput ‘Mladih u pokretu’ i nove ‘Inicijative za prilike mladih’ daju nove okvire osmišljene za sprećavanje prekidanja obrazovanja, te za potporu vraćanja mladih ljudi i reintegraciju u svjetove obrazovanja i zaposlenja. Stanje spremnosti mladih ljudi za poduzetništvo i/ili dobrovoljni rad zahtijeva nove kompetencije na tržištu rada Europske unije te nacionalnom tržištu rada. Vodoravne politike poput ‘Mladih u pokretu’ se snažno oslanjaju na potrebu razvoja kompetencija u vještinama upravljanja karijerom (CMS). Vještine upravljanja karijerom se puno češće nalaze u temeljnom nacionalnom kurikulumu negoli prije deset godina; međutim, postoje sve veći dokazi sustavnog neuspjeha u pridavanju dovoljne pozornosti takvim vještinama.“ GHK (2012.) *Recent policy developments related to those Not in Employment, Education and Training (NEETs)*. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Dublin, [pristupljeno 26. svibnja 2012.] <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2011/72/en/2/EF1172EN.pdf>. u: Europska mreža politika cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja (ELGPN), *Nezaposlenost mladih: kriza našeg okruženja – uloga politika cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja u razmatranju ponude i potražnje radne snage*, Recedo, Zagreb, 2013, str. 4 – 6.

²⁷ International Labour Organization, 11/12/2012, <http://www.ilo.org> [23.01.2013.]

Veliki broj ljudi koji traže posao 12 i više mjeseci (tzv. dugotrajna nezaposlenost) odustaju od traženja zaposlenja, a što ima za posljedicu gubitak motivacije, slabljenje profesionalnih i socijalnih vještina koje se radnim iskustvom izgrađuju, te pad vrijednosti ljudskog kapitala.²⁸ Dugotrajno nezaposlenih bilo je u svijetu prije krize 28,5%, a u 2012. godini 34%.²⁹ Oni predstavljaju jezgro siromaštva i izvor mnogih nevolja. Prema jednoj procjeni, dugotrajna nezaposlenost dovodi do gubitka prihoda između 30 i 80% zavisno od prethodnog nivo zarade i od porodičnog naslijeđa, ugrožava cijelo društvo jer stvara otuđenje nezaposlenih pojedinaca i socijalno ugroženih.³⁰ Međutim, biti duže vremena bez zaposlenja ne mora uvijek da utiče na pogoršanje materijalne situacije pojedinaca, jer stanje siromaštva može se izbjeći zahvaljujući naknadama za nezaposlene³¹, uključenošću u neke oblike neformalnih ekonomskih aktivnosti, oslanjanjem na prihode drugih članova porodice i sl.

U zemljama u tranziciji visoke stope nezaposlenosti prouzrokovane su brojnim činiocima: svojinska transformacija, promjene u načinu privređivanja i smanjenje privrednih kapaciteta, reforme u mnogim sferama društva (obrazovanje, zdravstvo i sl.), naučne i tehnološke novine, kao i ratna razaranja u nekim zemljama (bivše jugoslovenske zemlje), te prethodnih nekoliko godina, svjetska ekonomska kriza.³²

U mjesecu junu 2013. godine u Uredu Svjetske banke za BiH predstavljen je Redovni ekonomski izvještaj za jugoistočnu Evropu zemalja SEE6**, prema kojem se Bosna i Hercegovina nalazi u samom vrhu svjetske liste po nezaposlenosti 28% (u regionu iznad prosjeka - Srbija 26,7%, Hrvatska 20,9%, Crna Gora 13,6%, Slovenija 13,4%)³³ - nezaposlenost među mladima iznosi 57,9% (najviša je u regionu - Makedonija 53%, Srbija

²⁸ International Labour Organization, Global Employment Trends 2013: Facts and figures for Developed Economies & European Union, 22/01/2013. <http://www.ilo.org> [23.01.2013.]

²⁹ Isto.

³⁰ Vlado Puljiz i Gojko Bežovan, Socijalni problemi u zapadnoj Europi: siromaštvo, nezaposlenost, isključenost, *Revija za socijalnu politiku*, god. I, br. 4, Zagreb, 1994, str. 385.

³¹ U Engleskoj je 1831. godine osnovano prvo udruženje kojem je bio cilj pomaganje nezaposlenim. S pojavom masovne industrijske nezaposlenosti u Evropi krajem 19. vijeka, lokalne vlasti u pojedinim zemljama pokrenule su slične su programe. U Bernu (Švajcarska) je 1893. godine osnovan fond ograničenog dobrovoljnog osiguranja nezaposlenih. Kasnije su se ovi programi pojavili i u drugim zemljama. Dobrovoljno osiguranje radnika uvedeno je u Kelnu je 1896. godine., a model subvencioniranog osiguranja nezaposlenih u Belgiji, koji je postao ogledni primjer i za druge evropske zemlje uveden je 1901. godine. U prvim decenijama 20. vijeka utemeljeni su u zapadnoevropskim zemljama nacionalni sistemi osiguranja nezaposlenih. Vlado Puljiz i dr., *Socijalna politika: Povijest, sustavi, pojmovnik*, Pravni fakultet, Zagreb, 2005, str. 242 – 252.

³² Ivan Šijaković i Dragana Vilić, *Sociologija za ekonomiste*, Ekonomski fakultet, Banja Luka, 2013, str. 181 – 182.

** BiH, Albanija, Crna Gora, Kosovo, BJR Makedonija i Srbija.

³³ Faruk Vele, *Alarmantan rast nezaposlenosti u Sloveniji, Hrvatskoj, BiH, Crnoj Gori, Srbiji, Kosovu i Makedoniji. Kosovo i BiH rekorderi po nezaposlenosti u odnosu na broj stanovnika*, 18/06/2013, Mreza bh. mladi.htm, <http://www.mreza.bhmladi.com/> [30/09/2013.]

51,2%, Crna Gora 43,7% i Albanija 23,6%). Bosna i Hercegovina predstavlja jednu od vodećih zemalja po migraciji mladih ljudi. Iako privrede ovih zemalja veoma sporo idu uzlaznom putanjom (najveća privreda regiona Srbija vodi oporavak regije), ekonomske prilike i dalje su veoma loše (javni dug povećan, fiskalni prostor iscrpljen, nizak kreditni rejting i sl.), te se u Izvještaju na oporavak ovih zemalja ne gleda sa optimizmom. Ipak, ukazuje se na potencijale i resurse iz oblasti poljoprivrede i energetike kao veoma bitne činioce za prevazilaženje ovakvog stanja (u prvom kvartalu 2013. godine primjetan je rast obima proizvodnje energije u odnosu na prvi kvartal 2012. godine – 66,3% u Crnoj Gori, Srbiji 8,6%, BiH 7,7% i Makedonija 3,8%). Velika stopa nezaposlenosti u ovim zemljama, naročito, među mladima, ukazuje na neophodnost stvaranja uslova za njihovo zapošljavanje. Za to je neophodno sprovesti reforme (nastavak procesa fiskalne konsolidacije, osiguranje održivog finansijskog sektora, poboljšavanje investicione klime, te povećavanje stepena fleksibilnosti propisa koji se odnose na tržište rada, podsticanje preduzetništva, uklanjanje demotivacionih faktora i prepreka za rad, prelazak na izvozno orijentisani model rasta, smanjenje deficita, zaduženosti i zaostalih neizmirenih obaveza), politička volja za njihovo sprovođenje, podrška civilnog društva i sl.³⁴

Uticao na život nezaposlene osobe ogleda se i u gubitku veza s prijateljima i poznanicima iz profesionalne sfere, gubitku profesionalnog identiteta, slabljenju radnih, profesionalnih i socijalnih veština, ispoljavanju negativnih psiholoških stanja, padu životnog standarda, osiromašenju, što ograničava resurse traženja posla i učestvovanja u društvenim aktivnostima (otežano zapošljavanje, finansijski problemi, povlačenje iz radne snage i sl.). Nezaposlenost je povezana s brojnim problemima: kriminal i druge sociopatološke pojave, siromaštvo, pogoršavanje zdravstvenog stanja i sl.

Diskusija i zaključak

Načini rješavanja problema nezaposlenosti u savremenom društvu

Položaj nezaposlenih nije isti u razvijenim i nerazvijenim zemljama, jer u razvijenim zemljama postoje programi za pomoć nezaposlenim licima (besplatno zdravstveno

³⁴ Mreza bh. mladi. htm, *BiH prva u regionu po nezaposlenosti mladih: Bez posla 57,9 posto mladih ljudi*, 18/06/2013, <http://www.mreza.bhmladi.com/> [30/09/2013.]

osiguranje, socijalna izdvajanja za nezaposlene i sl.).³⁵ Osiguranje od nezaposlenosti (subvencionisano dobrovoljno i obavezno osiguranje) u zapadnim zemljama uvršteno je u sistem socijalne sigurnosti (osiguranje od nezgoda na poslu, osiguranje bolesti, starosti i osiguranje od nezaposlenosti), i ima ograničen finansijski i vremenski okvir (nakon određenog vremena prestaje, a država na drugi način nastoji da pruži pomoć nezaposlenim građanima). Neophodnost uspostavljanja osiguranja nezaposlenih u bivšim socijalističkim zemljama pojavila se usljed izrazitog povećanja nezaposlenosti. S obzirom na dugoročnu nezaposlenost i fleksibilizaciju rada, u prethodnih nekoliko decenija se u većini zemlja promijenila politika prema nezaposlenim – naknade se redukuju, transformišu se u podsticanje zapošljavanja, pooštavaju se uslovi za sticanje određenih prava, smanjuje se broj korisnika određenih programa. Smatra se da mjere koje su preduzimate nisu imale uticaj na podsticanje zapošljavanja, ugrožavale su ekonomski rast i doprinijele su povećanju socijalnih problema.

U rješavanju problema nezaposlenosti u savremenom društvu veliku ulogu treba da imaju politike zapošljavanja i obrazovanja, odnosno neophodno je u svim zemljama uskladiti politiku tržišta rada i socijalnu politiku, te uskladiti obrazovni sistem s potrebama tržišta rada. Ovim bi se stvorile pretpostavke za povećanje zapošljavanja i veću socijalnu koheziju.³⁶ Politika tržišta rada obuhvata mjere kojima se podstiče željeno ponašanje aktera na tržištu rada. Aktivnim mjerama politike tržišta rada mogu se ublažiti mnogi problemi nezaposlenosti (podsticanje zapošljavanja kroz posredovanje, dodatno obrazovanje, prekvalifikaciju i stvaranje radnih mjesta). Takođe, značajnu ulogu imaju i pasivne mjere politike tržišta rada (nadoknada izgubljenih zarada nezaposlenih, olakšavanje pojedincima pronalaženje novog posla ili smanjivanje ponude rada tako što se pojedinci finansijski stimulišu da se povuku s tržišta rada).³⁷ Osnova napretka i razvoja cjelokupne zajednice jeste obrazovni sistem prilagođen potrebama tržišta rada i proces stvaranja ljudskih resursa.³⁸ Prema procjenama stručnjaka iz Međunarodne organizacije rada stope nezaposelnosti mladih će se smanjiti u narednom periodu u razvijenim zemljama, naročito u dobi od 15 do 24 godine, jer visoko razvijen obrazovni sistem (povezanost teorijske i praktične nastave) u ovim zemljama,

³⁵ U pojedinim zemljama postoje različiti uslovi za dobijanje ove naknade (rad određeni broj meseci prije gubitka posla, prijava uredu za zapošljavanje i aktivno traženje novog posla). Vlado Puljiz i dr., *Socijalna politika: Povijest, sustavi, pojmovnik*, Pravni fakultet, Zagreb, 2005, str. 445.

³⁶ Evropska strategija zapošljavanja dio je šireg političkog programa koji je EU pokrenula 1997. godine u Luksemburgu, a potvrdila 2000. u Lisabonu.

³⁷ Vlado Puljiz i dr., *Socijalna politika: Povijest, sustavi, pojmovnik*, Pravni fakultet, Zagreb, 2005, str. 445.

³⁸ Vidjeti u: Rajko Tomaš i dr., *Nezaposleni – resurs ili socijalni problem?*, Ekonomski fakultet, Banja Luka, 2004.

sigurno će biti u mogućnosti, da doprinese poboljšanju pozicije mladih na tržištu rada (Danska, Holandija, Njemačka, Austrija). Njemački model se pokazuje efikasnim - kompanije i regionalne vlade zajedno rade i otkrivaju gdje su potrebni novi radnici, te u skladu s tim saznanjima mijenjaju i prilagođavaju školske programe. To su programi koji pružaju teorijsko i praktično znanje - mladi istovremeno uče i rade, tako da mnogi dobijaju posao u kompanijama gdje su radili praksu. Dvije trećine mladih Nijemaca uključeno je u ovakve programe (za učenje i praksu), te je nezaposlenost mladih u ovoj zemlji na rekordnom minimumu u Evropi.³⁹ Stopa nezaposlenosti mladih u Njemačkoj u julu 2013. godine iznosila je 7,7%.⁴⁰ Ipak, u mnogim evropskim zemljama ne postoje uslovi za otvaranje velikog broja mjesta za praksu, te se ovakvi programi ne mogu primijeniti (nerazvijenost privrede, zastarjeli obrazovni sistemi i sl.) i ne može očekivati poboljšanje pozicije mladih ljudi.

Iako se ulažu ozbiljni naponi za iznalaženje načina izlaska iz krize, nema sigurnih pokazatelja da će svjetska privreda u narednom periodu rasti dovoljno brzo da bi se stvorili uslovi za zapošljavanje velikog broja ljudi raspoloživih za rad koji već sada čekaju na posao i da bi se osiguralo zapošljavanje novih generacija ljudi koji će postati radno sposobni (očekuje se više od 80 miliona ljudi).⁴¹

Literatura

Bek, Ulrich, *Rizično društvo: U susret novoj moderni*, Filip Višnjić, Beograd, 2001.

Eurostat, Unemployment rate by sex and age groups - monthly average, % [une_rt_m], Total, last update: 24/09/2013, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do?switchdimensions=true> [26/09/2013.]

Eurostat, Unemployment rate by sex and age groups less than 25 years - monthly average, % [une_rt_m], last update: 24/09/2013, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do?switchdimensions=true> [26/09/2013.]

³⁹ Mreza bh. mladi.htm, preuzeto od: Balkans.aljazeera.net, *Polovina mladih u Španiji bezuspješno traga za radnim mjestom*. 14/03/2013, <http://www.mreza.bhmladi.com/> [30/09/2013.]

⁴⁰ Eurostat, Unemployment rate by sex and age groups less than 25 years - monthly average, % [une_rt_m], Total, last update: 24/09/2013, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do?switchdimensions=true> [26/09/2013.]

⁴¹ International Labour Organizations (ILO), *Global Employment Trends 2013*. 22/01/2013. <http://www.ilo.org/> [23/01/2013.]

Eurostat, Unemployment rate, 2001-2012 (%). png, Total, last update: 27/06/2013, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Unemployment_rate,_2001-2012_%28%25%29.png&filetimestamp=20130627102805 [04/10/2013.]

Eurostat, Unemployment rate, 2003-2012 (%), 17/04/2013, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Unemploymentrat,EU-27,2003-2012%28%25%29.png&filetimestamp=20130417134223 [04/10/2013.]

Eurostat, Youth unemployment rates, EU-28 and EA-17, seasonally adjusted, January 2000 - August 2013.png,1/10/2013,http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statisticsexplained/index.php?title=File:Youth_unemployment_rates,_EU-28_and_EA-17,_seasonally_adjusted,January_2000__August_2013.png&filetimestamp=20131001065856 [04/10/2013.]

GHK, *Recent policy developments related to those Not in Employment, Education and Training (NEETs)*, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Dublin, 2012. [26. 05. 2012.] <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2011/72/en/2/EF1172EN.pdf>. u: Europska mreža politika cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja (ELGPN) (2013), *Nezaposlenost mladih: kriza našeg okruženja – uloga politika cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja u razmatranju ponude i potražnje radne snage*, Recedo, Zagreb.

Haralambos, Michael/Holborn, Martin, *Sociologija: Teme i perspektive*, Golden marketing, Zagreb, 2002.

Hussmanns, Ralf/Mehran, Farhad/Verma, Vijay, *Surveys of economically active population, employment, unemployment and underemployment: An ILO manual on concepts and methods*, ILO, Geneva, 1990.

Index.hr, *Nezaposlenost kao sudbina*, 23/07/2013, <http://www.h-alter.org/> [30/09/2013.]

International Labour Organizations (ILO), *Global trends for youth 2012*, International Labour Organisation, Geneva, 2012.

International Labour Organizations (ILO) (2013), *Global Employment Trends 2013*, 22/01/2013, <http://www.ilo.org> [23/01/2013.]

Jahoda, Marie, *Employment and unemployment. A social-psychological analysis*, Cambridge University Press, Cambridge, 1982.

Kerovec, Nada, Kako mjeriti nezaposlenost, *Revija za socijalnu politiku*, Svezak, 6, Broj 3, 1999.

Mreza bh. mladi. htm, BiH prva u regionu po nezaposlenosti mladih: Bez posla 57,9 posto mladih ljudi, 18/06/2013, <http://www.mreza.bhmladi.com/> [30/09/2013.]

- Mreza bh. mladi.htm, preuzeto od: Balkans.aljazeera.net, Polovina mladih u Španiji bezuspješno traga za radnim mjestom. 14/03/2013. <http://www.mreza.bhmladi.com/> [30/09/2013.]
- Puljiz, Vlado/Bežovan, Gojko, Socijalni problemi u zapadnoj Europi: siromaštvo, nezaposlenost, isključenost, *Revija za socijalnu politiku*, god. I, br. 4, Zagreb, 1994.
- Puljiz, Vlado i dr., *Socijalna politika: Povijest, sustavi, pojmovnik*, Pravni fakultet, Zagreb, 2005.
- SEEBiz - Deutsche Welle, *Nezaposlenost na jugu EU sve veća, novca za socijalne programe nema*, [09.01.2013.].
- Mimica, Aljoša/Bogdanović, Marija (prir.), *Sociološki rečnik*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2007.
- Tomaš, Rajko i dr., *Nezaposleni – resurs ili socijalni problem?*. Ekonomski fakultet, Banja Luka, 2004.
- Vele, Faruk, *Alarmantan rast nezaposlenosti u Sloveniji, Hrvatskoj, BiH, Crnoj Gori, Srbiji, Kosovu i Makedoniji. Kosovo i BiH rekorderi po nezaposlenosti u odnosu na broj stanovnika*, 18/06/2013, Mreza bh. mladi.htm, <http://www.mreza.bhmladi.com/> [30/09/2013.]
- URGENTNI FOND – podrška projektima za ublažavanje socijalnih posledica ekonomske krize, <http://www.fosserbia.org/programs/program.php?id=1312> [30/09/2013.]
- Šijaković, Ivan/Dragana Vilić, *Sociologija za ekonomiste*, Ekonomski fakultet, Banja Luka, 2013.

Ivan Šijaković
Dragana Vilić

UNEMPLOYMENT IN MODERN SOCIETY – CENTRAL SOCIO-ECONOMIC PROBLEM

Summary: This paper analyzes unemployment as a central socio-economic problem in the modern society. Unemployment has far-reaching consequences on individuals, the economy and the society as a whole (the lack of income, poverty, the loss of professional and social skills, underutilization of human resources, jeopardizing the social stability and so on). Since the 70s of the last century, certain changes in developed countries (the transition to the post-industrial economy, globalization, changing demographics) affected the labor market and increasing the unemployment (rapid growth of service industries, the growth of information technology, the great mobility of capital, the increase in the aged population and seq.). Reducing the global economic activity that was caused by the economic crisis in 2007, there has been a growth in unemployment, which has also caused the social consequences (quality of life for individuals and communities, narrowing the possibilities to meet the different needs of citizens, weakening of social cohesion, etc.). This paper investigates whether the risk of unemployment is faced by all the categories of the modern society, or if there is a different distribution of social hardship of unemployment? What are the ways to overcome this problem?

Keywords: unemployment, labor market, modern society, the social distribution of unemployment.